

Think Tank

Projekt „Świętokrzyski Instytut Zrównoważonego Rozwoju” to przedsięwzięcie mające na celu powstanie pierwszego w województwie świętokrzyskim think-tanka, obejmującego różne obszary tematyczne, min. działalność kół gospodyń wiejskich, sołtysów ochotniczych straży pożarnych, klubów sportowych, czy fundacji i stowarzyszeń. Główny przedmiot działań w ramach zadania to opracowanie analiz z zakresu społeczeństwa obywatelskiego na terenie woj. świętokrzyskiego.

W rezultacie nastąpi opracowanie rekomendacji dla poszczególnych obszarów działania, objętych zadaniem, co za tym idzie wsparcie na różnych szczeblach demokracji lokalnej i działalności społecznej.

W ramach zadania planowana jest realizacja następujących działań:

- Opracowanie 9 raportów wraz z rekomendacjami,
- Organizacja spotkań szkoleniowych dla grup objętych badaniami,
- Stworzenie internetowej bazy organizacji społecznych oraz podmiotów demokracji lokalnej z województwa świętokrzyskiego.

RAPORT

Działalność Samorządów w zakresie rozwoju demokracji lokalnej

Autor	Ewelina Wydra - Skóra
Zasięg terytorialny	Województwo Świętokrzyskie
Kielce	Grudzień 2022

**SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM
ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU
ROZWOJU ORGANIZACJI OBYWATELSKICH NA LATA 2018–2030 PROO**

**Dofinansowano ze środków Budżetu Państwa w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji
Obywatelskich na lata 2018 - 2030 PROO
Zadanie pn. „Świętokrzyski Instytut Zrównoważonego Rozwoju”
Dofinansowanie: 157 000,00 zł
Całkowita wartość: 157 000,00 zł**

Działalność Stowarzyszenia Bonum Publicum

Stowarzyszenie Bonum Publicum powstało w 2013 roku, z inicjatywy osób, którym bliskie są sprawy społeczne i obywatelskie regionu święt okrzyskiego. Jesteśmy jego mieszkańcami z urodzenia, z wyboru, z fascynacji pięknem tego miejsca, z zamiłowania do odkrywania nowych walorów i możliwości ziemi świętokrzyskiej.

Stowarzyszenie powstało w odpowiedzi na potrzebę działania i za cel wzięło o aktywne pracę na rzecz rozwoju postaw obywatelskich, budowania tożsamości lokalnej, promocję regionu poprzez między innymi propagowanie i kształtowanie postaw obywatelskich i ekologicznych. Kładziemy nacisk na pracę w ramach wolontariatu i działalności społecznej i do takiej też postawy staramy się przekonać innych. Niezmiernie ważne jest dla nas kultywowanie regionalnych tradycji i wzmacnianie ducha przynależności do grup lokalnych.

Podjmując działania związane z promocją edukacji, kultury, sportu, ochrony środowiska, a także wartości i postaw patriotycznych i obywatelskich, chcemy przyczynić się do rozwoju i ożywienia naszego regionu. Nasze wysiłki koncentrujemy na aktywizacji najważniejszych dla nas grup obywateli, tj. dzieci i młodzieży przez wspieranie i aktywne organizowanie wszelkich wydarzeń mających za cel rozwój naszego województwa, a także grup osób marginalizowanych, tj. osoby starsze, niesamodzielne i niepełnosprawne. Poprzez działania wspierające te grupy chcemy docierać do lokalnych społeczności, zwłaszcza na terenach wiejskich.

Zgodnie ze statutem, celem Stowarzyszenia jest działalność społ.-obywatelska w szczególności min.:

1. aktywne uczestnictwo w życiu publicznym,
2. edukacja i oświata na rzecz rozwoju społeczności lokalnych,
3. wspieranie inicjatyw społecznych,
4. działalność kulturalna, kultura fizyczna i sport,
5. organizację i finansowanie wycieczek oraz wypoczynku dla dzieci,
6. ochrona wartości dziedzictwa kulturowego społ. lokalnych,
7. działalność na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego,
8. wspieranie inicjatyw służących poszerzaniu płaszczyzn dialogu społecznego i komunikowania się społeczności lokalnej z innymi podmiotami w kraju i za granicą,
9. pomoc społeczna i rehabilitacja osób niepełnosprawnych oraz środowisk zmarginalizowanych, zagrożonych zjawiskiem wykluczenia społecznego,
10. wspieranie innych organizacji w realizacji podobnych celów działania na rzecz edukacji ekologicznej.

Stowarzyszenie ma dośw. w realizacji działań na rzecz działalności społ.-obywatelskiej: - projekt „Aktywnie w dorosłość” w ramach Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014- 2020. Projekt dla 20 osób w wieku 14-21 lat, wychowanków placówek opiek.-wychow. i podopiecznych placówek wsparcia dziennego. - współorganizacja XVI Światowych Letnich Igrzysk Polonijnych; - współorganizacja Dnia Bez Samochodu oraz pikniku rodzinnego, którego celem było promowanie bezpieczeństwa w ruchu drogowym; - współorganizacja imprezy sportowej Kielce Biegają; - organizacja Ogólnopolskiego Dnia Dawcy Szpiku; - współorganizacja konferencji „Zdrowie Psychiczne Dzieci i Młodzieży – Zagrożenia”.

W 2021 roku realizowane były dwa projekty, które w swoich założeniach spełniają główne cele statutowe Stowarzyszenia, Pierwszy z nich pod nazwą "Szkoła Żywej Pamięci", w całości finansowane jest w ramach Funduszu Patriotycznego i obejmuje działania edukacyjne dla młodzieży szkolnej z woj. świętokrzyskiego, mające na celu wzmocnienie wartości patriotycznych i obywatelskich. W ramach tego projektu realizowane były min. turnusy zielonej szkoły dla uczniów klas 7-8.

Drugim realizowanym nadal projektem jest "Obywatelska Inicjatywa Uchwałodawcza 2.0. finansowana ze środków Narodowego Instytutu Wolności. Projekt ma na celu zorganizowanie szkoleń dla lokalnych liderów organizacji pozarządowych, działających na terenie całej Polski w zakresie podejmowania oddolnych inicjatyw, służących budowaniu społeczeństwa obywatelskiego.

Stowarzyszenie w 2021 roku zaktualizowało statut, w tym przede wszystkim rozszerzony został zakres podejmowanych działań. Dodano nowe cele działalności, w obszarze edukacji ekologicznej, działań na rzecz dzieci oraz osób starszych. Stowarzyszenie Bonum Publicum zostało organem zarządającym Centrum Edukacji Ekologicznej w Widelkach, które w kolejnych latach będzie stanowiło główną siedzibę podejmowanych działań. Planowana jest realizacja projektów społecznych aktywizujących mieszkańców z woj. świętokrzyskiego, organizacja działań ekologicznych, promujących rolnictwo ekologiczne i odnawiane źródła energii.

Stowarzyszenie zamierza organizować zielone szkoły dla dzieci z okolicznych gmin, a także spotkania z seniorami, w tym zajęcia nordic walking. Przy wykorzystaniu zasobów własnych oraz środków zewnętrznych zamierza kultywować tradycje lokalne, w tym historię, czy ludowe zwyczaje.

Biorąc pod uwagę historię działalności, realizowane projekty oraz postawione cele na przyszłe lata, należy stwierdzić, iż Wnioskodawca będzie w stanie w pełni zrealizować projekt mający na celu stworzenie Świętokrzyskiego Instytutu Zrównoważonego Rozwoju.

**Raport dotyczący działalności samorządów w zakresie
rozwoju demokracji lokalnej w województwie
świętokrzyskim**

Raport opracowany przez:

Wechsler Polska Sp. z o.o.

ul. 1 Maja 191

25 - 646 Kielce

Autor opracowania:

Ewelina Wydra - Skóra

Spis treści:

Rozdział I	
1. Wprowadzenie	str. 3
Rozdział II	
2. Charakterystyka grupy docelowej	str. 7
Rozdział III	
3. Metodologia badań	str. 16
Rozdział IV	
4. Wyniki i omówienie badań	str. 25
Rozdział V	
5. Podsumowanie	str. 31
6. Bibliografia	str. 33

Rozdział I

Wprowadzenie

Zagadnienie działalności samorządów w zakresie demokracji lokalnej na przykładzie województwa świętokrzyskiego, należy rozpatrywać w kontekście czynnie działających, a dopuszczonych odpowiednimi przepisami prawa, form partycypacji społecznej.

Z powszechnie ujętej w literaturze definicji wynika, że „partycypacja społeczna” jest formą aktywnego uczestnictwa obywateli w podejmowaniu decyzji, które mają bezpośredni wpływ na funkcjonowanie społeczności, których są członkami.¹ W głównej mierze jest to ich czynny udział w procesach zainicjowania oraz spełniania funkcji zgodnie z przeznaczeniem grup obywatelskich i pozarządowych organizacji.²

Przyjęte zostało rozróżnienie z podziałem na dwa rodzaje partycypacji:

- partycypację horyzontalną – inaczej zwaną wspólnotową

oraz

- partycypację wertykalną – inaczej zwaną obywatelską.

Partycypacja wspólnotowa definiuje działanie ze sobą różnych grup społecznych w zakresie jednego, tego samego przedsięwzięcia.

Partycypacja obywatelska natomiast definiuje działanie władz publicznych, w które to działania włączani są obywatele. Działania te obejmują: aktywność publiczną wychodzącą ze strony obywateli (petycje, skargi, edukacja publiczna), włączenie do uczestnictwa członków społeczeństwa (np. referendum, konsultacje społeczne), udział w wyborze przedstawicieli władzy, obligatoryjne postawy wynikające z przepisów prawa.³ A wszystko to zagwarantowane przez odpowiednie akty prawne.

Toteż w ramach tematyki niniejszego opracowania, słusznym wydaje się wskazanie na początku, iż zakres najważniejszych praw i obowiązków obywatela Polski został uregulowany w zapisach ustawy zasadniczej, którą jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku. Przepisy zawarte w Konstytucji RP

¹ Basaj M. (2013). *Instrumenty partycypacji społecznej w teorii i praktyce zintegrowanego zarządzania miastem*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, nr 413.

² Olejniczak P. (2015). Partycypacja społeczna jako podstawa społeczeństwa obywatelskiego, *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości*, nr 31.

³ Olejniczak P. (2015). Partycypacja społeczna jako podstawa społeczeństwa obywatelskiego, *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości*, nr 31.

stanowią o prawach i wolnościach, jednakże nie określają ich granic. Sfera tychże granic została uszczegółowiona w aktach prawnych niższego rzędu tj. ustawy, rozporządzenia, akty prawa miejscowego.

Znamiennym wydaje się zapis art. 4 Konstytucji, który wprowadza zasadę suwerenności Narodu. Jak zostało wskazane z *Preamble* Konstytucji RP Naród Polski to wszyscy obywatele Rzeczypospolitej Polskiej. W przedmiocie suwerenności natomiast, warto również zdefiniować pojęcie suwerena, które oznacza podmiot sprawujący niezależną władzę. Innymi słowy, suweren to zwierzchnik władzy w państwie, twórca obowiązującego prawa i organizator grup czy zgrupowań, których celem jest podejmowanie istotnych i ważnych sprawy społecznych.

Na kanwie powyższego, warto zaznaczyć, iż wolności i prawa polityczne obywatela Polski, zostały ustanowione w zapisach art. 57 – 63 Konstytucji RP i obejmują one w szczególności:

- prawa związane z udziałem w życiu publicznym takie jak: prawo do głosowania w wyborach i referendach, prawo do kandydowania w wyborach, prawo do inicjatywy ustawodawczej, prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne, prawo do składania petycji,
- wolność zgromadzeń, obejmująca swobodę ich organizowania oraz uczestniczenia w nich,
- wolaść zrzeszania się, obejmująca swobodę zakładania partii politycznych, związków zawodowych, organizacji pracodawców, stowarzyszeń.

Toteż przykładowo, w przedmiocie prawa wyborczego, wskazuje się, iż posiadają go jedynie obywatele Polski, którzy ukończyli 18 lat, posiadają pełnię praw publicznych i pełną zdolność do czynności prawnych. Na gruncie obowiązujących przepisów, w wyborach lokalnych zostało ustanowione ograniczenie terytorialne. Oznacza to, że obywatel posiadający stałe miejsce zamieszkania na terytorium jednostki samorządu terytorialnego, może oddać swój głos w głosowaniu w wyborach lokalnych. Co istotne, ograniczeniu również podlega kwestia wieku w zakresie biernego prawa wyborczego. Zgodnie z obowiązującymi przepisami posłem, na przykład może zostać osoba, która ukończyła 21 rok życia, senatorem 30 rok życia, prezydentem 35 rok życia a wójtem bądź burmistrzem osoba, która ukończyła 25 rok życia. Obywatelom RP przypisuje się również równość wyborczą, która oznacza, iż obywatel może oddać tylko jeden głos, a każdy głos

ma taką samą moc. Ujęta na mocy przepisów bezpośrednio głos, oznacza, że każdy obywatel głosować może jedynie osobiście na wprost wybranego przez siebie kandydata.

Prawa związane z udziałem w życiu publicznym korelują także z prawem do tak popularnej w ostatnich latach inicjatywy ustawodawczej czy też uchwałodawczej. Oznacza to, że obywatele RP nie tylko mają prawo wybierać swoich przedstawicieli, ale mogą również inicjować projekty ustaw czy uchwał, które dają wyraz ich poglądom politycznym i społecznym.

W zakresie konstytucyjnych podstaw prawnych, wskazać należy art. 169 Konstytucji RP, z którego zapisu wynika, iż ustrój wewnątrz jednostek terytorialnych określają, w granicach ustaw, ich organy stanowiące. W świetle odpowiednich przepisów ustrojowych to wspólnoty mieszkańców danego samorządu, decydują o tym, czy w danej jednostce powinna występować taka inicjatywa, a jeżeli ma występować, jak ma być skonstruowana proceduralnie w szczególnym akcie prawa miejscowego, jakim jest statut jednostki samorządu terytorialnego⁴.

Toteż na tle ustaw szczególnych, podstaw prawnych demokracji lokalnej należałoby szukać ustawie z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym, ustawie z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym oraz ustawie z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa.

W poszczególnym odniesieniu do tematyki niniejszego raportu najistotniejsze wydaje się wskazanie, iż zakresem działań i kompetencji gminy, objąć należy wszelkie zadania publiczne o znaczeniu lokalnym, gdyż dopiero odrębne przepisy ustawowe mogą upoważnić organy władzy publicznej do działania w zakresie tychże zadań.

W odniesieniu do samorządu powiatowego: rodzaje i kategorie zadań przypisanych powiatowi wielokrotnie rodzajowo pokrywają się z zadaniami gminnymi. Co do zasady doprecyzowanie następuje w konkretnych ustawach. Wyznacznikiem podziału zadań pomiędzy gminę i powiat jest też zasada subsydiarności, nazywana też zasadą pomocniczości. Zasada ta zawarta jest w preambule Konstytucji RP, ale również w art. 4 ust. 3 EKSL. Zasada ta postuluje realizację zadań jak najbliżej obywateli, co w przypadku samorządu terytorialnego oznaczać będzie gminę. „[...] istotą zasady subsydiarności jest dążenie do jak najbardziej racjonalnego podziału władzy pomiędzy poszczególne szczeble jej struktury, opartego na kryterium efektywności⁵. Wobec tego, w granicach powiatu

⁴ Prawne Podstawy Obywatelskiej Inicjatywy Uchwałodawczej, prof. dr hab. Hubert Izdebski, Warszawa 2018.

⁵ „Samorząd terytorialny” B. Dolnicki, Seria Akademicka wyd. 8, Wolters Kluwer 2021.

winne znajdować się tylko te zadania, które z przyczyn ekonomicznych, finansowych i organizacyjnych wykraczają poza granice działania gmin.

Konkludując wstęp niniejszego opracowania, istotnym wydaje się wskazanie w tym miejscu, iż zadania jednostek samorządu terytorialnego są przedmiotem regulacji administracyjnoprawnych, których proces realizacji następuje przy pomocy kompetencji nadanych ustawowo, których to jednocześnie granic należy bezwzględnie przestrzegać projektując uchwały obywatelskie - pod rygorem ich odrzucenia.

Rozdział II

Charakterystyka grupy docelowej

Mianem grupy docelowej określa się krąg osób, do których skierowany jest komunikat, produkt i reklama. Tradycyjnym sposobem definiowania grupy docelowej jest wybór osób spełniających określone kryteria społeczno – demograficzne⁶.

Grupą docelową niniejszego opracowania są wszyscy mieszkańcy województwa świętokrzyskiego, w tym osoby prywatne, osoby prawne, organizacje czy też środowiska aktywne w zakresie inicjatyw obywatelskich.

Na wstępie należy wskazać, że województwo świętokrzyskie obejmuje swym obszarem teren 11 710, 55 km². Składa się z 13 powiatów, w tym jednego miasta na prawach powiatu – Kielc. W powiatach znajdują się łącznie 102 gminy, w tym 5 gmin miejskich, 43 gminy miejsko – wiejskie oraz 54 gminy wiejskie.

Mapa podziału administracyjnego województwa świętokrzyskiego

Źródło:

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Podział_administracyjny_województwa_świętokrzyskiego#/media/Plik:Świętokrzyskie_Voivodeship_administrativ_e_map.svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Podzia%C5%82_administracyjny_województwa_%C5%9Cwi%C4%99tokrzyskiego#/media/Plik:Świętokrzyskie_Voivodeship_administrativ_e_map.svg)

⁶ <https://www.jakonatorobi.pl/jak-okreslic-grupe-docelowa/>

Zgodnie z danymi ujętymi w „Wynikach badań bieżących – Baza Demografii” Głównego Urzędu Statystycznego z 2022 roku, województwo świętokrzyskie zamieszkuje 1, 23 mln osób.

Poniższa tabela prezentuje liczbę ludności zamieszkującą w poszczególnych miastach na terenie woj. świętokrzyskiego na dzień 1 stycznia 2022 roku.

TABELA NR. 1. Liczba ludności w miastach na terenie województwa świętokrzyskiego

Miasto	Powiat	Ludność (1 stycznia 2022)
Kielce	<i>na prawach powiatu</i>	195.774
Ostrowiec Świętokrzyski	ostrowiecki	69.051
Starachowice	starachowicki	48.965
Skarżysko-Kamienna	skarżyski	45.358
Sandomierz	sandomierski	23.644
Końskie	konecki	19.330
Busko-Zdrój	buski	15.952
Jędrzejów	jędrzejowski	15.149
Staszów	staszowski	14.810
Pińczów	pińczowski	10.844
Włoszczowa	włoszczowski	10.043
Suchedniów	skarżyski	8.379
Połaniec	staszowski	8.120

Opatów	opatowski	6.496
Sędziszów	jędrzejowski	6.484
Stąporków	konecki	5.679
Kazimierza Wielka	kazimierski	5.579
Ożarów	opatowski	4.599
Chęciny	kielecki	4.445
Małogoszcz	jędrzejowski	3.769
Chmielnik	kielecki	3.703
Radoszyce	konecki	3.167
Ćmielów	ostrowiecki	3.024
Kunów	ostrowiecki	2.979
Daleszyce	kielecki	2.907
Wąchock	starachowicki	2.764
Koprzywnica	sandomierski	2.488
Bodzentyn	kielecki	2.240
Osiek	staszowski	2.015
Klimontów	sandomierski	2.000
Oleśnica	staszowski	1.848
Zawichost	sandomierski	1.776

Morawica	kielecki	1.695
Łagów	kielecki	1.587
Stopnica	buski	1.425
Nowa Słupia	kielecki	1.361
Iwaniska	opatowski	1.322
Skalbmierz	kazimierski	1.289
Wodzisław	jędrzejowski	1.153
Pierzchnica	kielecki	1.152
Pacanów	buski	1.117
Szydłów	staszowski	1.106
Nowy Korczyn	buski	955
Działoszyce	pińczowski	908
Wiślica	buski	515
Opatowiec	kazimierski	329

Tabela: opracowanie własne, na podstawie danych uzyskanych z GUS.

Poniższa tabela prezentuje liczbę ludności zamieszkującą w poszczególnych gminach na terenie woj. świętokrzyskiego na dzień 1 stycznia 2022 roku.

TABELA NR. 2. Liczba ludności w gminach na terenie województwa świętokrzyskiego

Nazwa Gminy	Liczba mieszkańców (stan na 01.2022 roku)
Gmina Bliżyn	8 189

Gmina Baćkowice	4895
Gmina Bałtów	3 513
Gmina Bejsce	4 108
Gmina Bieliny	10 244
Gmina Bodzechów	13 117
Gmina Bogoria	7 641
Gmina Brody	10 625
Gmina Czarnocin	1273
Gmina Dwikozy	8 577
Gmina Fałków	4290
Gmina Gnojno	4 289
Gmina Gowarczów	4573
Gmina Górno	14 718
Gmina Imielno	221
Gmina Iwaniska	1322
Gmina Kije	4 282
Gmina Klimontów	7 869
Gmina Kluczewsko	5 113
Gmina Krasocin	10 594
Gmina Łączna	4967
Gmina Łoniów	7600
Gmina Łopuszno	1402
Gmina Łubnice	4330
Gmina Masłów	11 097
Gmina Miedziana Góra	11 790
Gmina Michałów	19 494
Gmina Mirzec	8 159
Gmina Mniów	9321
Gmina Moskorzew	2 601
Gmina Nagłowice	4 845
Gmina Obrazów	6 324
Gmina Oksa	4537
Gmina Pawłów	15 129
Gmina Piekoszów	16 496
Gmina Radków	2302

Gmina Raków	5 461
Gmina Ruda Maleniecka	2 990
Gmina Rytwiany	6 327
Gmina Sadowie	427
Gmina Samborzec	8 376
Gmina Secemin	4 676
Gmina Sitkówka Nowiny	8 016
Gmina Skarżysko - Kościelne	5875
Gmina Słupia (konecka)	3180
Gmina Słupia (Jędrzejowska)	4 278
Gmina Smyków	3808
Gmina Sobków	8 428
Gmina Solec - Zdrój	4 974
Gmina Strawczyn	11.170
Gmina Tarłów	4 968
Gmina Tuczępy	3 646
Gmina Waśniów	6 670
Gmina Wilczyce	3 587
Gmina Wodzisław	981
Gmina Wojciechowice	3 952
Gmina Zagnańsk	12 755
Gmina Żłota	4 372
Gmina Waśniów	6 670

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych statystycznych GUS.

Powyżej przedstawione tabele, pokazujące aktualne dane w zakresie liczby mieszkańców poszczególnych miast i gmin na terenie województwa świętokrzyskiego.

Dane te są istotne z punktu widzenia podejmowania i wnoszenia inicjatyw obywatelskich, czy też podejmowania przez właściwe organy budżetów obywatelskich.

Bowiem, jak wskazują kolejno zapisy ustaw:

Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku (Dz.U.2022.559 t.j. z dnia 2022.03.09)

„Art. 41a. [Obywatelska inicjatywa uchwałodawcza]

1. Grupa mieszkańców gminy, posiadających czynne prawa wyborcze do organu stanowiącego, może wystąpić z obywatelską inicjatywą uchwałodawczą.

2. Grupa mieszkańców, o której mowa w ust. 1, musi liczyć:
- 1) w gminie do 5000 mieszkańców - co najmniej 100 osób;
 - 2) w gminie do 20 000 mieszkańców - co najmniej 200 osób;
 - 3) w gminie powyżej 20 000 mieszkańców - co najmniej 300 osób.”⁷

Ustawa o samorządzie wojewódzkim z dnia 5 czerwca 1998 roku (Dz.U.2022.528 t.j. z dnia 2022.03.04)

„Art. 89a. [Obywatelska inicjatywa uchwałodawcza]

1. Grupa mieszkańców województwa, posiadających czynne prawa wyborcze do organu stanowiącego, może wystąpić z obywatelską inicjatywą uchwałodawczą.
2. Grupa mieszkańców, o której mowa w ust. 1, musi liczyć co najmniej 1000 osób.
3. Projekt uchwały zgłoszony w ramach obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej staje się przedmiotem obrad sejmiku województwa na najbliższej sesji po złożeniu projektu, jednak nie później niż po upływie 3 miesięcy od dnia złożenia projektu.
4. Komitet inicjatywy uchwałodawczej ma prawo wskazywać osoby uprawnione do reprezentowania komitetu podczas prac sejmiku województwa.
5. Sejmik województwa określi w drodze uchwały: szczegółowe zasady wnoszenia inicjatyw obywatelskich, zasady tworzenia komitetów inicjatyw uchwałodawczych, zasady promocji obywatelskich inicjatyw uchwałodawczych, formalne wymogi, jakim muszą odpowiadać składane projekty, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy”.⁸

Ustawa o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 roku (Dz.U.2022.528 t.j. z dnia 2022.03.04)

„Art. 42a. [Obywatelska inicjatywa uchwałodawcza]

1. Grupa mieszkańców powiatu, posiadających czynne prawa wyborcze do organu stanowiącego, może wystąpić z obywatelską inicjatywą uchwałodawczą.
 2. Grupa mieszkańców, o której mowa w ust. 1, musi liczyć:
 - 1) w powiecie do 100 000 mieszkańców - co najmniej 300 osób;
 - 2) w powiecie powyżej 100 000 mieszkańców - co najmniej 500 osób.
 3. Projekt uchwały zgłoszony w ramach obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej staje się przedmiotem obrad rady powiatu na najbliższej sesji po złożeniu projektu, jednak nie później niż po upływie 3 miesięcy od dnia złożenia projektu”.⁹
- Z powyżej cytowanych przepisów wynika, że co do zasady prawo do inicjatywy uchwałodawczej przysługuje tylko i wyłącznie mieszkańcom mającym czynne prawo

⁷ Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku (Dz.U.2022.559 t.j. z dnia 2022.03.09).

⁸ Ustawa o samorządzie wojewódzkim z dnia 5 czerwca 1998 roku (Dz.U.2022.528 t.j. z dnia 2022.03.04).

⁹ Ustawa o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 roku (Dz.U.2022.528 t.j. z dnia 2022.03.04).

wyborcze. Co za tym idzie: pozbawia się tego prawa między innymi osoby nieposiadające zameldowania na pobyt stały na terenie gminy oraz cudzoziemców niebędących obywatelami państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Z powołanych wyżej przepisów wynika również, że Rada gminy, powiatu czy województwa ma za zadanie unormować wyłącznie zagadnienia wynikające z delegacji ustawowej. Upoważnienie ustawowe należy interpretować w sposób ścisły, musi być ono wyraźne, a nie dorozumiane, co oznacza, że organ uchwałodawczy nie może regulować zagadnień innych, niż określone w przepisie ustawowym (jak przyjął WSA w Łodzi w wyroku z dnia 10 października 2020 r.).

Posiłkując się powyższymi przepisami organy samorządu gminnego, powiatowego czy województwa, zobowiązane są określić w stosowanych uchwałach liczbę mieszkańców, którym przysługuje inicjatywa uchwałodawcza. Dzięki takim czynnościom podejmowanym przez organy władzy, mieszkańcy gminy, powiatu czy województwa mogą czynnie brać udział w stanowieniu prawa miejscowego. Jednocześnie na co obywatel powinien zwrócić uwagę to fakt, iż nowelizacja w/w ustaw z 2018 roku zobowiązała organy władzy do **obowiązku podjęcia uchwał** dotyczących nie tylko szczegółowych zasada wnoszenia inicjatyw obywatelskich, ale także m.in. zasad promocji obywatelskich inicjatyw uchwałodawczych mogące przyczynić się do popularyzacji tej procedury.

W zakresie możliwości obywatelskiej partycypacji w stanowieniu prawa miejscowego, istotnym jest również kwestia budżetów obywatelskich. Zgodnie z ustawą z 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych wszystkie miasta na prawach powiatu mają obowiązek tworzenia budżetów obywatelskich i to na jednolitych zasadach.

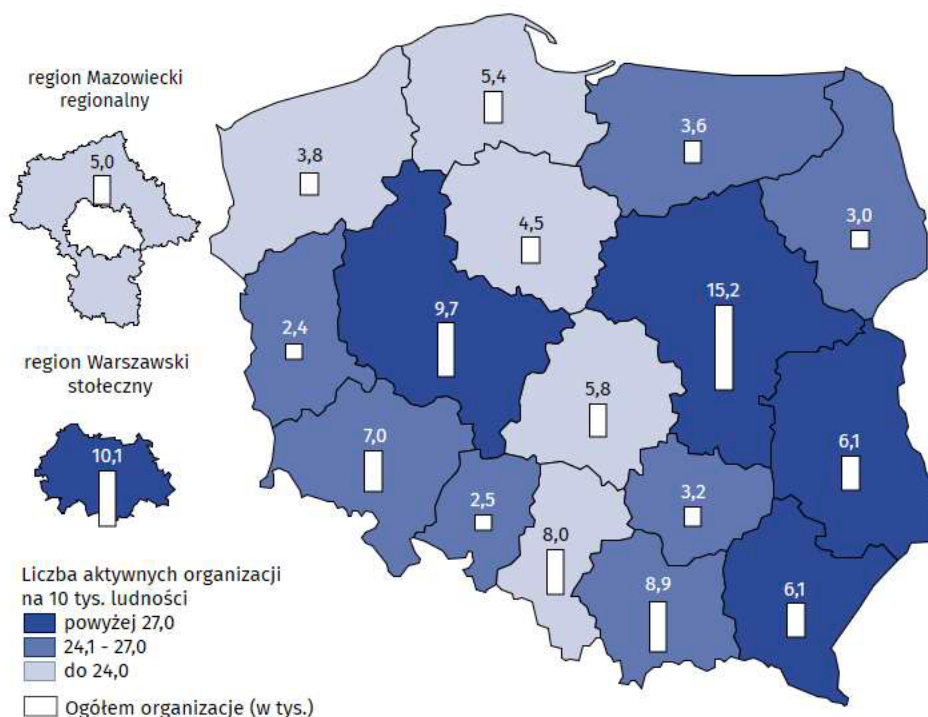
Jak stanowi m.in. zapis art. 5a ust.5 „ W gminach będących miastami na prawach powiatu utworzenie budżetu obywatelskiego jest obowiązkowe, z tym że wysokość budżetu obywatelskiego wynosi co najmniej 0,5% wydatków gminy zawartych w ostatnim przedłożonym sprawozdaniu z wykonania budżetu.”¹⁰

Obowiązkiem organu jest ustanowienie w formie stosownej uchwały budżetu obywatelskiego, ale jedynie w miastach na prawach powiatu.

¹⁰ Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku (Dz.U.2022.559 t.j. z dnia 2022.03.09).

Omawiając charakterystykę grupy docelowej niniejszego opracowania, nie sposób pominąć organizacji pozarządowych, które stanowią podmioty zarejestrowane na terenie województwa świętokrzyskiego, które nie są organami lub jednostkami podległymi administracji publicznej (rządowej czy samorządowej) oraz których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku. Działalność tychże podmiotów została uregulowana w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 roku (Dz. U. 2022 poz. 1327 z dnia 2022.06.24). Do organizacji pozarządowych zliczamy: stowarzyszenia, fundacje, kluby sportowe, kluby uczniowskie itp., czy organizacje działające na podstawie odrębnych przepisów takie jak: Polski Czerwony Krzyż, Związki Ochotniczej Straży Pożarnej, Koła Łowieckie, Komitety Społeczne, Związki Zawodowe, Organizacje Kościelne czy Koła Gospodyń Wiejskich. W ramach swojej działalności organizacje mogą zostać umocowane do składania inicjatyw obywatelskich czy też budżetów obywatelskich, spełniając oczywiście wymagane prawem przesłanki do podjęciach tych czynności. Poniżej przedstawiona mapa wskazuje liczbę aktywnie działających na rok 2022 organizacji non – profit w Polsce według województw, przy ujęciu liczby aktywnych organizacji na 10 tys. ludności.

Mapa: Liczba organizacji non – profit aktywnych w 2022 roku, według województw

Źródło: Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, kół gospodyń wiejskich oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2022 roku – wyniki wstępne - GUS

Rozdział III

Metodyka i cel badań

Cel badań niniejszego opracowania skupia się na badaniach prawno– empirycznych.

Badania prawno – empiryczne powinny rozpocząć się od analizy obowiązującego stanu prawnego. W badaniach tych zdecydowanie większe znaczenie przypisuje się obserwacji bezpośredniej m.in. za pośrednictwem dokumentów urzędowych i danych statystycznych. Przy tym należy uwzględnić kontekst społeczny.

Istotą badania będzie odkrywanie i eksplorowanie nowych zjawisk, w celu lepszego ich zrozumienia lub wypracowania metodologii dla badań o szerszym zasięgu, opis jakiejś sytuacji lub wydarzenia czyli poszukiwanie odpowiedzi na pytania takie jak: co?, gdzie?, kiedy? Jak? I wyjaśnienie poprzez próbę dotarcia do przyczyn obserwowanych przez nas zależności.¹¹

Najprostszą definicję celu prowadzonych badań zdefiniował Zaczyński, według którego „cel badań można określić jako to, do czego zmierza badacz, co chce osiągnąć w swoim działaniu”.¹²

Celem teoretycznym niniejszego raportu jest ustalenie jaki wpływ ma działalność samorządów w zakresie rozwoju demokracji lokalnej. Dodatkowym celem badań jest ustalenie **jak duży wpływ ma udział działań samorządów na demokracje lokalną**. Zbadanie procesu działalności samorządów w wyżej wskazanym aspekcie będzie rozpatrywany nie tylko pod kątem jakościowym, ale i ilościowym.

Badania z dziedziny nauk humanistycznych, mogą dostarczyć odpowiedzi na cel opisowy, prognostycznych, wyjaśniający a także oceniający¹³. W planowanych badaniach empirycznych przyświecać będą cele opisowe, wyjaśniające i oceniające, co wiąże się z postawieniem następującego celu badań: **Poznanie funkcji demokracji społecznej w polskim systemie prawa w działalności samorządów**. Istotnym celem badawczym będzie również sformułowanie **propozycji ewentualnej poprawy funkcjonowania instytucji demokracji społecznej w działalności samorządów zmierzając do jej upowszechnienia**.

¹¹ E.Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2014.

¹² W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, wyd. WSIP, Warszawa 1995.

¹³ L. Sołoma, *Metody i techniki badań socjologicznych*, Olsztyn 2002.

Próba odpowiedzi na postawione pytania badawcze będzie elementem wiodącym pracy. Jako cel należy uznać wskazanie zmian mających ten system poprawić i usprawnić.

Problemy i hipotezy badawcze.

Janusz Sztumski zwraca uwagę, że „badania empiryczne przyczyniają się do poznania uwarunkowań i prawidłowości zjawisk i procesów społecznych, a tym samym do poszerzenia zarówno poznawczych, jak i praktycznych możliwości¹⁴. Dlatego problem badawczy musi zostać w sposób jasny i dokładny sformułowany¹⁵. Osiągnięcie takiego celu można uzyskać poprzez dobrze zaplanowany proces badań. Jednocześnie należy pamiętać, że jest to proces prosty. Wymaga on spójnego i logicznego pasowania do siebie wszystkich elementów badawczych niniejszego opracowania. Dlatego też problem badawczy, który ma być przedmiotem badań winien wynikać z zainteresowania i chęci wyjaśnienia określonych zjawisk.

Należy zadawać sobie też sprawę z tego, że aby dokładnie i wiarygodnie zbadać problemy, należy dotrzeć do wiarygodnych źródeł i wiarygodnej wiedzy. Taki zabieg pomoże niejako zawęzić problematykę badawczą. Cały proces badawczy należy więc podzielić na etapy pomocne realizacji postawionych celów. Bez wątplenia można a w tym miejscu posłużyć się stwierdzeniem Roberta Mertona, iż podejście funkcjonalne czyni przedmiotem badań „role społeczne, wzory instytucjonalne, procesy społeczne, wzory kultury, normy społeczne, organizacje grupową, strukturę społeczną, środki służące kontroli społecznej (...)”¹⁶. Na wybór problemu badawczego i określenie jego rodzaju mogą wpływać dwa czynniki¹⁷. Pierwszy: czynnik społeczny, który warunkuje instytucje demokracji lokalnej. Drugi to czynnik teoretyczny, sprawdzający czy dostępne badania na temat działalności samorządu w zakresie rozwoju demokracji społecznej są słuszne w swoich założeniach.

Niewątpliwie należy zaznaczyć, że problemy badawcze są bardzo ważne, ponieważ od nich zależy jakie techniki i narzędzia badawcze zostaną zastosowane w niniejszym opracowaniu. Techniki i narzędzia powinny też wyływać z typów i form problemów badawczych. Do niniejszego opracowania istotne będą formy problemów badawczych. Problemy badawcze mogą być ujmowane w formie opisowej, doświadczałnej,

¹⁴ J. Sztumski, *Wstęp do metod i techniki badań społecznych*

¹⁵ C. Frankfort-Nahmias, D. Nahmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk, Poznań 2001.

¹⁶ R.K. Merton, *Teoria socjologiczna i struktur społeczna*, PWN, Warszawa 1982.

¹⁷ C. Frankfort-Nahmias, D. Nahmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk, Poznań 2001.

tłumaczącej, definicyjnej i wyjaśniającej¹⁸. Znajomość typu i formy danego problemu umożliwia dobranie dla niego optymalnej techniki badań¹⁹. W niniejszym opracowaniu problemy badawcze zostaną ujęte w formie opisowej i wyjaśniającej.

Badania wokół problematyki działalności samorządów w zakresie rozwoju demokracji lokalnej, będą wymagały odpowiedniej metody i techniki oraz będą wymagały odpowiedniej dla nich realizacji²⁰. Będą one realizowane według planu:

1. Analiza danych z dziedziny działalności wybranych samorządów województwa świętokrzyskiego w zakresie rozwoju demokracji lokalnej (badanie aspektów ilościowych oraz jakościowych).
2. Postawienie problemu i celów badawczych.
3. Ustalenie hipotezy w oparciu o istniejące teorie lub badania empiryczne.
4. Prowadzenie badań – obserwacja i badanie istniejących przy wybranych samorządach form partycypacji społecznej.
5. Weryfikacja zebranych danych.
6. Twierdzenia typu diagnostycznego i prognostycznego.

W tym miejscu należy również zaznaczyć, iż formułowanie problemów badawczych jest skutkiem wiedzy z danego, badanego zakresu²¹.

Problematyka niniejszego opracowania ukierunkowana jest na szczegółowe zbadanie działalności samorządów województwa świętokrzyskiego w zakresie rozwoju demokracji społecznej.

W przedmiotowym opracowaniu założono, że problematyka badawcza dotyczyć będzie trzech zagadnień:

1. Znaczenia demokracji społecznej.
2. Przeglądu istniejących przy samorządach form partycypacji społecznej tj. rady młodzieżowe, redy seniorów, rady kół gospodyń wiejskich, budżety obywatelskie, inicjatywa uchwałodawcza.
3. Przeglądu form informacyjnych społeczeństwa o dobrych praktykach w zakresie rozwoju demokracji społecznej.

Wszystkie, powyżej wskazane zagadnienia mają bezpośredni wpływ na samoistniejące zagadnienie demokracji społecznej. W odniesieniu do każdego problemu, który zostanie

¹⁸ J. Sztumski, *Wstęp do metod i techniki badań społecznych*

¹⁹ Tamże.

²⁰ C. Frankfort-Nahmias, D. Nahmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk, Poznań 2001.

²¹ Tamże.

poddany badaniu, można postawić wiele pytań, dlatego nie można ograniczyć się jedynie do określenia przedmiotu badań. Jeśli badacz określi jedynie przedmiot badań, to oznacza że wie jedynie tylko co chce badać, a nie wie o co chce pytać, jakiego rodzaju odpowiedzi szuka i jakiego rodzaju informacje powinien zbierać, a jakie pomijać, chociaż dotyczą przedmiotu jego badań²². Dlatego celem badań jest zbadanie tychże zjawisk. Jak słusznie pisze Janusz Gnitecki: jest do zasłużony efekt, do którego ma doprowadzić działalność badacza²³.

Toteż prowadząc dalsze dywagacje, w każdym w wymienionych powyżej obszarów badań można sformułować szereg pytań wyznaczających kierunek dalszego - koncepcyjnego i operacyjnego postępowania²⁴. Większość problemów, które należy rozwiązać, ma złożoną strukturę. Łączą w sobie pojęcia powiązane wzajemnymi relacjami, które narzucają sposób rozumienia tych relacji, a także określają technikę ich pomiaru. Niezmiernie użytecznym zabiegiem w trakcie projektowania badań społecznych jest postawienie pytań badawczych, które uszczegółowią problem.

W prezentowanej koncepcji opracowania główny problem badawczy brzmi:

Jaki jest poziom zaangażowania i czynnych działań organów samorządowych w materię szerzenia i rozwoju demokracji lokalnej na przykładzie jednostek samorządu terytorialnego województwa świętokrzyskiego?

Niniejsze opracowanie winno w swym założeniu dać odpowiedzieć również na pytania badawcze szczegółowe, takie jak:

1. Jakie formy partycypacji społecznej dopuszczają na swoim terenie wybrane jednostki samorządu terytorialnego województwa świętokrzyskiego przy ujęciu aspektów ilościowych i jakościowych?
2. Jaka ilość wybranych jednostek samorządu terytorialnego województwa świętokrzyskiego dopuszcza w swoim funkcjonowaniu takie formy partycypacji społecznej jak: rady młodzieżowe, rady młodzieżowe, redy seniorów, jednostki pomocnicze samorządu terytorialnego, rady kół gospodyń wiejskich, budżety obywatelskie, inicjatywa uchwałodawcza?

²² S. Nowak, Metodologia badań społecznych, PWN 1985.

²³ J.Gnitecki, Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej, Wyd. Naukowe WSP, Zielona Góra 1993.

²⁴ P. Sztompka, Socjologia. Analiza społeczeństwa, Wyd. Znak, Kraków 2002.

3. Jakie działania są podejmowane przez wybrane jednostki samorządu terytorialnego województwa świętokrzyskiego w celu rozpowszechnienia inicjatyw społecznych.
4. Jakie są skutki wprowadzania inicjatyw lokalnych poprzez działalność samorządów.
5. Jakie są powszechnie możliwe metody ulepszenia instytucji demokracji lokalnej?

Badanie zależności pomiędzy problemami badawczymi dokonuje się poprzez postawienie hipotez i ich weryfikowanie. Hipoteza jest rozumiana jako zdanie stwierdzające spodziewaną relację między jakimiś zjawiskami, podstawowym twierdzeniem, które testuje się w badaniu, czy też proponowaną odpowiedzią, jakiej można udzielić na pytanie badawcze²⁵. Formułując hipotezy należy kierować się kilkoma zasadami wskazanymi m.in. przez Davida i Chave Nachiasów. Według nich, w pierwszej kolejności hipoteza musi być jasno sformułowana a wcześniej muszą zostać sformułowane wszystkie pojęcia. W drugiej kolejności trzeba wskazać, że hipoteza jest konkretna. Toteż należy zarówno wskazać charakter relacji pomiędzy zmiennymi (zmienna zależna i niezależna) oraz jeżeli to możliwe, kierunek zależności pomiędzy nimi. Po trzecie hipoteza musi być sprawdzalna za pomocą dostępnych metod²⁶.

Józef Szczepański sugeruje, że badacz podczas stawiania hipotez zawsze znajduje się pod silnym wpływem różnych doktryn (...), które swoiście dla nich wygodnie tłumacza pewne zachodzące zjawiska²⁷. Dlatego w niniejszej publikacji najważniejszym jest zachowanie reguł poprawności logicznej.

Dość częstym błędem pojawiającym się u osób, które zaczynają projektowanie badań społecznych, jest brak związku (odniesień) pomiędzy definiowanymi pojęciami a tymi terminami, które uwzględnione zostały w hipotezach²⁸.

Dlatego każdy domysł czy przypuszczenie wymaga sprawdzenia, czyli weryfikacji poprzez przeprowadzenie postępowania badawczego. Hipoteza, której nie można poddać procedurze sprawdzania empirycznego, nie może pretendować do miana hipotezy

²⁵ C. Frankfort-Nahmias, D. Nahmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk, Poznań 2001.

²⁶ Frankfurt-Nahmias, D. Nahmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk, Poznań 2001.

²⁷ J. Szczepański, *Socjologia. Rozwój problematyki i metod*, PWN Warszawa 1961.

²⁸ C. Frankfort-Nahmias, D. Nahmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk, Poznań 2001.

naukowej. Jan Kmita w swojej publikacji pisze, że aby zaproponowane do przyjęcia hipotezy mogły być sprawdzone, tzn. muszą być powiązane związkami wynikania z zdaniami obserwacyjnymi; zdania te może obserwacja bezpośrednio potwierdzić i wówczas hipotezy są również potwierdzone, bądź też zdania te mogą się również w świetle obserwacji fałszywe i wtedy sprawdzane hipotezy na ogół odrzucimy²⁹.

Nie każda oczywiście hipoteza jest przydatna w badaniach. Jak pisze Janusz Sztumski, hipoteza musi być na tyle nowa, aby ukazywała jakiś nieznany dotąd aspekt badanych faktów, procesów, zjawisk, ich uwarunkowań, na tyle ogólna, żeby obejmowała swoim zakresem wszelkie fakty, procesy czy zjawiska, których dotyczy, jasna, to znaczy wyrażona w jednoznacznych terminach, możliwie dostatecznie ostrych, wolnych od sprzeczności wewnętrznych i empirycznie sprawdzalna, czyli dająca się potwierdzić lub obalić przez postępowanie badawcze³⁰.

Hipotezy badawcze są pewnym przypuszczeniem lub stwierdzeniem naukowym, odnoszącym się do dających się zaobserwować faktów, zjawisk, procesów, których prawdziwość lub fałszywość rozstrzygamy na podstawie prowadzonych badań empirycznych³¹.

Analiza stanu faktycznego oraz dotychczas przeprowadzone badania pozwoliły na postawienie Hipotezy:

Istniejące przy wybranych samorządach województwa świętokrzyskiego formy partycypacji społecznej i demokratycznej są stosowane oraz wprowadzane zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie normami prawnymi, jednakże model współpracy i informacji społeczności lokalnej w zakresie przysługujących im form partycypacji społecznej i demokratycznej wymaga poprawy.

Narzędzia i techniki badawcze

W metodologii nauk humanistycznych, (...) metoda badawcza jest podporządkowana konieczności badań rzeczywistości³².

W zbieraniu informacji do badań wykorzystuje się często metody i techniki właściwe dla badań socjologicznych, np. obserwacji uczestniczącej. Zdecydowaną konkretyzacją badania określonej próby będzie tzw. technika analizy konkretnych przypadków, tzw.

²⁹ J. Kmita, Wykłady z logiki i metodologii nauk, Wyd. PWN, Warszawa 1973.

³⁰ J. Sztumski, Wstęp do metod i techniki badań społecznych

³¹ R.A. Podgórski, Metodologia badań socjologicznych...

³² E. Babbie, Podstawy badań społecznych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

monografia procedury, którą stosuje się dla badania zjawisk występujących masowo lub wartych przebadania z innych potrzeb.

W niniejszym opracowaniu zastosowano metodę monograficzną, która opisuje działanie z działalności samorządów w zakresie rozwoju demokracji lokalnej.

Metoda monograficzna jest wykorzystywana do badań konkretnych, pojedynczych przypadków i skupia się na gruntownym, całościowym rozpoznaniu jednego, właściwego problemu. W celu poprawnego przeprowadzenia tego typu analizy istotna jest weryfikacja każdego elementu danego zjawiska. Jest to jedna z bardziej wnikliwych metod badawczych, ponieważ skupia się na poszczególnych częściach składowych poruszanego zagadnienia. Bardzo często wykorzystywana jest ona do badań instytucji, organizacji, firm, czyli takich struktur, które są sformalizowane.

Jednocześnie wskazać należy, iż terenem badań jest opis miejsca, z którego zostały pozyskane źródła informacji. Można więc śmiało stwierdzić, że w niniejszym opracowaniu zastosowanie znajdzie metod terenowa. Przedmiotem badań terenowych mogą być warunki życia poszczególnych społeczności ludzkich oraz powstałe w nich wytwory materialne i niematerialne. W badaniach tych można posługiwać się różnego rodzaju technikami. Można posługiwać się np. obserwacją, wywiadem, ankietą, analizą dokumentów itp.³³

Postawiony na początku przedmiotowej publikacji cel badań i problemy badawcze pozwalają na właściwy dobór metody badawczej, jak i obszerną charakterystykę analizowanego zjawiska. Metoda, która znalazła zastosowanie w niniejszej pracy spełnia niezbędne warunki. W głównej mierze chodzi o warunek jasności – by była powszechnie zrozumiała i rozpoznawana, jednoznaczności – by wykluczała dowolność stosowania odpowiednich zasad regulatywnych, ukierunkowania – tzn. metoda musi być podporządkowana przyjętemu celowi badań i skuteczności – by umożliwiła osiągnięcie przyjętego celu³⁴.

W momencie wyznaczenia w niniejszej publikacji właściwej metody, należało wybrać właściwą technikę. Technika badawcza jest określoną czynnością służącą do uzyskania pożądanych danych, jest pojedynczą procedurą, polegającą na wykonaniu określonej czynności badawczej.

³³ J. Sztumski, *Wstęp do metod i techniki badań społecznych ...*.

³⁴ Tamże.

Podstawowymi wymogami stawianymi technikom badawczym są dwa warunki. Po pierwsze muszą one w miarę możliwości obejmować całość badanego zjawiska, wszechstronnie i pod różnymi aspektami. Po drugie muszą się wzajemnie dopełniać. Zastosowanie jedynie jednej techniki nie pozwala na ogół uzyskać wszechstronnej wiedzy o przedmiocie badań.

Techniką, która znajdzie również zastosowanie w niniejszym opracowaniu jest badanie dokumentów. Technika ta pozwoli na ogląd dokumentacji i sprawozdań w nich zawartych³⁵. Badanie dokumentów i materiałów jest techniką badawczą służącą do gromadzenia i opisowych informacji, a także ilościowych informacji o badanej instytucji czy zjawisku socjologicznym.

Dokumentem, który jest badany tą techniką, jest każda rzecz, która może stanowić źródło informacji, na podstawie, której można wydawać uzasadnione sądy o przedmiotach, ludziach czy procesach³⁶.

Badanie i analiza dokumentów to technika uniwersalna, która jest stosowana we wszystkich naukach. Ale jest to także jedna z trudniejszych technik, ponieważ grozi subiektywnym odczytaniem i interpretacją danego tekstu. Polega ona na badaniu różnych dokumentów i materiałów w celu zgromadzenia informacji.

Dokumentami, które zostały wykorzystane w niniejszej pracy były w większości dokumenty urzędowe powstałe w wyniku działań samorządów.

Organizacja procesu badań

Na wstępie należy wskazać, że autorka niniejszej pracy dokonała pozyskania potrzebnej literatury oraz przeprowadziła ankiety dotyczące funkcjonowania przy wybranych samorządach województwa świętokrzyskiego form partycypacji społecznej i demokratycznej.

Przy wyborze materiału kierowano się procedurą diagnostyczną. Procedura diagnostyczna to czynności badawcze polegające na ustaleniu danego stanu faktycznego rzeczy lub zmiany stanów rzeczy. Stosuje się ją, aby ustalić istniejący aktualnie stan rzeczy oraz wykryć jego przyczyny. Ustalenie aktualnego stanu funkcjonowania dowolnej struktury lub czynności. W przypadku niniejszej publikacji diagnozowano

³⁵ C. Frankfort-Nahmias, D. Nahmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk, Poznań 2001.

³⁶ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, PWN 1985.

funkcjonowanie wybranych samorządów województwa świętokrzyskiego w zakresie wprowadzenia i realizacji form partycypacji społecznej i demokratycznej.

Wybór wskazanych w niniejszym rozdziale metod i materiału badawczego oraz pozyskanie niezbędnych informacji w przedmiotowej publikacji pozwoli na sprawne przeprowadzenie badań w tym zakresie.

Rozdział IV

Wyniki i omówienie badań

Badaniu w niniejszym raporcie zostały poddane działania dotyczące szerzenia i rozwoju demokracji lokalnej wybranych samorządów na terenie województwa świętokrzyskiego. W pierwszej kolejności badaniu poddano wybrane gminy z terenu województwa świętokrzyskiego oraz miasto Kielce, uwzględniając uzyskane informacje o powołaniu przez te jednostki Młodzieżowych Rad Miasta/Gminy, Rad Seniorów, Koła Gospodyń Wiejskich, Budżetu Obywatelskiego i Inicjatywy Uchwałodawczej.

Informacje niezbędne do przeprowadzenia badania w tym zakresie zostały uzyskane za pomocą ogólnodostępnych danych zamieszczanych na stronach internetowych wybranych gmin i miasta Kielce, dziennikach urzędowych, zbiorów aktów prawa miejscowego gmin i miasta udostępnianych poprzez środki komunikacji elektronicznej. Po dokonaniu analizy powyższego stworzono poniższy wykaz:

TABELA NR. 3. Wykaz funkcjonujących inicjatyw obywatelskich w wybranych gminach na terenie województwa świętokrzyskiego.

Nazwa Gminy	Młodzieżowa Rada Miasta/Gminy	Rada Seniorów	Koła gospodyń wiejskich	Budżet Obywatelski	Inicjatywa uchwałodawcza
Gmina Bliżyn	Funkcjonuje	Funkcjonuje - powołana uchwałą	Funkcjonuje - niepowołane uchwałą	Nie funkcjonuje - nie jest obowiązkowy na podstawie ustawy o samorządzie gminnym art. 5a	Funkcjonuje
Gmina Baćkowice	Nie funkcjonuje	Nie funkcjonuje	Funkcjonuje - niepowołane uchwałą	Funkcjonuje	Funkcjonuje
Gmina Bałtów	Nie funkcjonuje	Nie funkcjonuje	Funkcjonuje - niepowołane uchwałą	Nie funkcjonuje - nie jest obowiązkowy na podstawie ustawy o samorządzie gminnym art. 5a	Funkcjonuje

Gmina Bejsce	Nie funkcjonuje	Nie funkcjonuje	Funkcjonuje - niepowołane uchwałą	Nie funkcjonuje - nie jest obowiązkowy na podstawie ustawy o samorządzie gminnym art. 5a	Funkcjonuje
Gmina Bieliny	Nie funkcjonuje	Funkcjonuje - powołana uchwałą	Funkcjonuje - niepowołane uchwałą	Nie funkcjonuje - nie jest obowiązkowy na podstawie ustawy o samorządzie gminnym art. 5a	Funkcjonuje
Gmina Bodzechów	Nie funkcjonuje	Nie funkcjonuje	Funkcjonuje - niepowołane uchwałą	Nie funkcjonuje - nie jest obowiązkowy na podstawie ustawy o samorządzie gminnym art. 5a	Funkcjonuje
Gmina Bogoria	Funkcjonuje	Funkcjonuje - powołana uchwałą	Funkcjonuje - niepowołane uchwałą	Nie funkcjonuje - nie jest obowiązkowy na podstawie ustawy o samorządzie gminnym art. 5a	Funkcjonuje
Gmina Brody	Nie funkcjonuje	Nie funkcjonuje	Funkcjonuje - niepowołane uchwałą	Nie funkcjonuje - nie jest obowiązkowy na podstawie ustawy o samorządzie gminnym art. 5a	Funkcjonuje
Gmina Czarnocin	„Młodzieżowa rada klimatyczna” powołana uchwałą	Nie funkcjonuje	Funkcjonuje - niepowołane uchwałą	Nie funkcjonuje - nie jest obowiązkowy na podstawie ustawy o samorządzie	Funkcjonuje

Źródło: opracowanie własne na podstawie zbiorów aktów prawa miejscowego gmin udostępnianych poprzez środki komunikacji elektronicznej

Dokonując analizy powyższego wykazu, można stwierdzić, iż nowelizacja ustawy o samorządzie gminnym (Dz.U. 2018 poz. 130 - Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw), która wprowadziła zmiany mające na celu zwiększenie udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych), wprowadzając m.in. narzędzie obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej jako obowiązkowe dla wszystkich samorządów w kraju, spowodowała liczny wzrost wydawanych przez gminy w tym zakresie uchwał. Wszystkie analizowane w zestawieniu gminy wprowadziły Obywatelską Inicjatywę Uchwałodawczą, wywiązując się tym samym z nałożonego na nie obowiązku stawowego. Jednakże pozyskanie informacji w tym zakresie, w przypadku każdej analizowanej gminy polegało na badaniu wydanych przez nie uchwał, gdyż żadna z gmin nie posiadała na swojej głównej stronie internetowej dodatkowych informacji o inicjatywie uchwałodawczej dla mieszkańców. Jednocześnie należy wskazać, iż żadna w ujętych w wykresie gmin nie posiadała tychże informacji również w zakładce „mieszkańcy”, czy „ dla mieszkańców” informacji o możliwości zgłaszania przez jej mieszkańców projektów w ramach obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej. Identycznie sytuacja miała się w zakresie udostępnianych informacji o ewentualnie powołanych Młodzieżowych Radach Gminy, Radach Seniorów, Kół Gospodyń Wiejskich czy Budżetów Obywatelskich.

W zakresie budżetów obywatelskich, żadna z analizowanych gmin nie wprowadziła tego narzędzia partycypacji obywatelskiej, stosowną uchwałą do stanowionego prawa miejscowego. Co nie pozostaje bez znaczenia w tym miejscu, to fakt, że żadna z tych gmin nie miała takiego ustawowego obowiązku, a jedynie uprawnienie w tym zakresie. Analiza takiego stanu rzeczy pozwala wywieść, że brak nałożonego przez ustawodawcę na samorząd obowiązku podjęcia określonej czynności prowadzi najczęściej do jego niewykonania.

W przedmiocie informacji dotyczących funkcjonujących inicjatyw obywatelskich na terenie miasta Kielce, ustalono, iż Rada miasta Kielce podjęła stosowne uchwały w zakresie powołania Młodzieżowej Rady Miasta, Rady Seniorów, Budżetu Obywatelskiego oraz wprowadzenia i funkcjonowania Inicjatywy Obywatelskiej:

I. Młodzieżowa Rada Miasta

Młodzieżowa rada miasta Kielce powstała 28 lipca 2016 roku na mocy uchwały nr **XXIX/550/2016 RM**. W tym dniu nadano jej również Statut.

Młodzieżowa Rada ma charakter konsultacyjny i stanowi apolityczną reprezentację uczniów szkół nie związaną z żadną partią polityczną i z żadnym ugrupowaniem politycznym. Młodzi radni prowadzą swoją działalność nieodpłatnie. Kadencja Młodzieżowej Rady Miasta trwa 2 lata.

Z informacji jakie można uzyskać z oficjalnej strony internetowej Miasta Kielce wynika, iż działania Młodzieżowej Rady Miasta cieszą się dużą popularnością. Wynik procentowy liczby składu Młodzieżowej Rady Miasta Kielce na kadencje na lata 2021 – 2023 roku w stosunku do lat kadencji wcześniejszych klaruje się na poziomie 94,44 %.

Co roku, licząc od 2016 roku, Prezydent Miasta Kielce wydaje Zarządzenie na mocy, którego ustanawia wybory do Młodzieżowej Rady Miasta. W treści rzeczonoego zarządzenia znajdują się szczegółowe informacje określające datę wyborów, terminy wykonania czynności wyborczych, wykazy szkół stanowiących okręgi wyborcze oraz wykaz wzorów niezbędnych dokumentów związanych z wyborami, w tym zgłoszenie kandydata na radnego.

Młodzieżowa Rada miasta Kielce powołuje stałe komisje problemowe, które odpowiadają za poszczególne dziedziny życia m.in. kultury i sportu, aktywizacji młodzieży czy środowiska.

Urząd Miasta Kielce zadbał również o odpowiednią formę przekazywania informacji dotyczących działalności Młodzieżowej Rady Miasta, umieszczając na swojej oficjalnej stronie internetowej zakładkę: „Młodzieżowa Rada miasta”, po ścieżce: „Strona Główna – Dla Mieszkańców – Samorząd – Rada Miasta Kielce – Młodzieżowa Rada Miasta”.

II. Rada Seniorów

Kielecka Rada Seniorów została powołana Uchwałą Nr XLII/873/2017 w dniu 18 maja 2017 roku. W tym też dniu, wskazaną Uchwałą został nadany jej statut.

Obecnie w skład Rady wchodzi 15 członków. Jak zostało wskazane na oficjalnej stronie internetowej [www.seniorzy – kielce.eu](http://www.seniorzy-kielce.eu) , której partnerami oficjalnymi są Miasto Kielce oraz Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, celem Rady jako organu o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym, jest reprezentowanie seniorów

zamieszkałych na terenie Miasta Kielce. Rada powoływana jest na okres czteroletniej kadencji, przy czym kadencja pierwszej Rady kończy się wraz z upływem kadencji obecnej Rady Miasta Kielce.

Funkcje konsultacyjne jakie posiada Rada wskazują na przyznaną jej możliwość opiniowania lokalnych strategii, programów rozwoju, projektów uchwał czy podejmowanych przedsięwzięć i inwestycji, przy szczególnym ujęciu ich wpływu na życie osób starszych w Kielcach.

Funkcje doradcze, które posiada Rada dają jej możliwość zgłaszania uwag i sugestii co do działań podejmowanych przez gminne Kielce.

Natomiast przyznana Radzie funkcja inicjatywna daje jej możliwość zgłaszania własnych pomysłów na działania dla osób starszych³⁷.

Miasto Kielce na swojej oficjalnej stronie internetowej, w zakładce „Aktualności”, umieszcza informacje z Obradach Kieleckiej Rady Seniorów, gdzie wskazuje m.in. punkty dotyczące programu obrad. Zauważyć również można bezpośrednie zaangażowanie władz miasta we współpracę z seniorami, poprzez uczestniczenie w niektórych obradach rady Prezydenta miasta Kielce.

III. Budżet Obywatelski miasta Kielce – Kielecki Budżet Obywatelski.

Co do zasady tworzenie budżetu obywatelskiego w gminie jest dobrowolne, ponieważ to rada gminy, zgodnie z ustawowym upoważnieniem, decyduje o jego wyodrębnieniu.

Inaczej sytuacja wygląda w miastach na prawach powiatu, gdzie z woli ustawodawcy tworzenie budżetu obywatelskiego jest obowiązkowe.

Budżet obywatelski jest szczególną formą konsultacji społecznych w sprawie przeznaczenia części wydatków miasta Kielce na wskazane przez mieszkańców propozycje zadań³⁸.

Budżet obywatelski miasta Kielce ma się w dobrej kondycji. Miasto corocznie informuje obywateli o podjętych projektach i przeznaczonych kwotach na realizację tychże projektów za pomocą strony internetowej: <https://budzetobywatelski.kielce.eu>.

IV. Inicjatywa Uchwałodawcza.

³⁷ Źródło: <http://www.seniorzy-kielce.eu/kielcka-rada-seniorow/>

³⁸ <https://bo.kielce.eu>

Miasto Kielce, wywiązując się ze swojego ustawowego obowiązku podjęło stosowną uchwałę w zakresie określenia szczegółowych zasad wnoszenia inicjatyw obywatelskich, zasady utworzenia komitetów inicjatyw uchwałodawczych, zasad promocji obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej oraz formalne wymogi, jakimi muszą odpowiadać składane projekty.

Jednocześnie przy analizie działań Miasta Kielce, należy zwrócić uwagę, że miasto w celu lepszej, bieżącej i bardziej efektywnej komunikacji pomiędzy nim a jego mieszkańcami stworzyło specjalny portal komunikacyjny – Idea Kielce. Jak wskazuje miasto „Idea Kielce to portal komunikacji i współpracy władz samorządowych ze społecznością lokalną, pozwalający w jeszcze szerszym stopniu na współuczestniczenie mieszkańców w zintegrowanym zarządzaniu miastem. Znajdują się tu serwisy, w których udostępniane są dane miejskie oraz serwisy informacyjne przystosowane do aktywnej współpracy on-line. Dzięki aktywności i entuzjazmowi osób zainteresowanych przyszłością naszego miasta będziemy je wspólnie ulepszać, aby w Kielcach żyło się lepiej”.³⁹ Portal ten daje możliwość mieszkańcom Kielce do zapoznania się oraz opiniowania tematów związanych z ważnymi sprawami miasta.

³⁹ <https://idea.kielce.eu>

Rozdział V

Podsumowanie

W związku z nowelizacją ustawy o samorządzie gminnym, samorządzie powiatowym i samorządzie województwa, na podstawie Ustawy z dnia 11 stycznia 2018 roku o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych, ustawodawca wprowadził narzędzie obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej jako obligatoryjne dla wszystkich samorządów w kraju.

Zmiana powyżej wskazanych ustaw była pokłosiem badania stanu partycypacji publicznej, podczas którego wykazano, że prawo inicjatywy uchwałodawczej wpisane dotychczas w statut gminy mieli jedynie mieszkańcy 42 % przebadanych gmin. Według danych Eurobarometru ta statystyka wcześniej wyglądała jeszcze gorzej.

Sytuacja prawna inicjatywy uchwałodawczej zmieniła się diametralnie w styczniu 2018 r., kiedy nowelizacją ustaw samorządowych wprowadzono zapisy, umocowujące inicjatywę w polskim porządku prawnym na poziomie ustawowym. Po niemal trzydziestu latach istnienia samorządów w Polsce oficjalnie, aktem rangi ustawowej, przyznano mieszkańcom gmin, powiatów i województw możliwość bezpośredniego pozytywnego wpływania na porządek prawny w drodze uchwały. Od tej chwili dla wszystkich gmin, powiatów czy województw, przyjęto katalog rozwiązań i standardów, które zdecydowanie poprawiły pozycję mieszkańców oraz stały się punktem wyjścia do szczegółowego regulowania tej instytucji prawnej.

Postawiona w niniejszym opracowaniu hipoteza badawcza: **„Istniejące przy wybranych samorządach województwa świętokrzyskiego formy partycypacji społecznej i demokratycznej są stosowane oraz wprowadzane zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie normami prawnymi, jednakże model współpracy i informacji społeczności lokalnej w zakresie przysługujących im form partycypacji społecznej i demokratycznej wymaga poprawy”** znajduje bezpośrednie odzwierciedlenie w stanie rzeczywistym badanej materii. Działania lokalnych władz powinny odpowiadać na coraz to większą potrzebę informowania obywateli oraz jasności działań obywatelskiego uczestnictwa w decyzjach politycznie. Aby wspomóc relacje władzy z obywatelem, należałoby ulepszyć proces partycypacji na poziomie lokalnym. Działania takie z pewnością zapobiegałyby konfliktom i nieufności mieszkańca wobec władzy lokalnej.

Na przykładzie samorządów województwa świętokrzyskiego, można stwierdzić, iż relacja władz lokalnych z mieszkańcami mniejszych miejscowości ogranicza się do spełnienia ustawowo wymaganych od władz czynności oraz do działania w zakresie jak najmniej wymagających form partycypacji. Rady gmin niechętnie podejmują uchwały dotyczące przykładowo powołania Młodzieżowych Rad Gminy czy Rad Seniorów. Co nie zmienia faktu, że w tychże miejscowościach czynnie działają, pomimo braku uregulowań ustawowych, np. Koła Gospodyń Wiejskich czy Kluby Seniorów - w zakresie ich działalności gminy wykazują bezpośrednie inicjatywy w zakresie współpracy.

Sytuacja inaczej ma się w większych gminach, gdzie już nie dość, że przepisy ustawy obligują je np. do obowiązkowego podjęcia uchwał w zakresie budżetów obywatelskich, to gminy te czynnie starając się m.in. najczęściej poprzez działalność mediów społecznościowych czy własnych stron internetowych zachęcić mieszkańców do współpracy czy też zgłaszania projektów obywatelskich. W większych gminach i miastach w dobrej kondycji mają się też Młodzieżowe Rady czy Rady Seniorów, których działalność uregulowana zostaje stosowanymi uchwałami rady gmin czy rady miast. W większości analizowanych przypadków w niniejszym raporcie, władze czynnie współpracują z każdą organizacją.

Już na samym końcu, na co również trzeba zwrócić uwagę, to konkluzja, że przy jednocześnie pozytywnej oceny współpracy samorządów w zakresie rozwoju demokracji lokalnej województwa świętokrzyskiego, mieszkańcy chętnie, coraz częściej uczestniczą w procesach politycznych, w szczególności, gdy mają odmienne poglądy niż władza lokalna.

Bibliografia:

1. Basaj M. (2013). Instrumenty partycypacji społecznej w teorii i praktyce zintegrowanego zarządzania miastem, Acta Universitatis Nicolai Copernici, nr 413.
2. Olejniczak P. (2015). Partycypacja społeczna jako podstawa społeczeństwa obywatelskiego, Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, nr 31.
3. Prof. dr hab. Izdebski H. Prawne Podstawy Obywatelskiej Inicjatywy Uchwałodawczej, Warszawa 2018.
4. Dolnicki B. „Samorząd terytorialny”, Seria Akademicka wyd. 8, Wolters Kluwer 2021.
5. Strona internetowa: <https://www.jakonatorobi.pl/jak-okreslic-grupe-docelowa/>
6. Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku (Dz.U.2022.559 t.j. z dnia 2022.03.09).
7. Ustawa o samorządzie wojewódzkim z dnia 5 czerwca 1998 roku (Dz.U.2022.528 t.j. z dnia 2022.03.04).
8. Ustawa o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 roku (Dz.U.2022.528 t.j. z dnia 2022.03.04).
9. Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku (Dz.U.2022.559 t.j. z dnia 2022.03.09).
10. Babbie E., Badania społeczne w praktyce, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2014.
11. Zaczyński W., Praca badawcza nauczyciela, wyd. WSIP, Warszawa 1995.
12. Sołoma L., Metody i techniki badań socjologicznych, Olsztyn 2002.
13. Frankfort-Nahmias C., Nahmias D., Metody badawcze w naukach społecznych, Wyd. Zysk, Poznań 2001.
14. Merton R.K., Teoria socjologiczna i struktur społeczna, PWN, Warszawa 1982.
15. Kmita J., Wykłady z logiki i metodologii nauk, Wyd. PWN, Warszawa 1973.
16. Nowak S., Metodologia badań społecznych, PWN 1985.
17. Strona internetowa: <http://www.seniorzy-kielce.eu/kielcecka-rada-seniorow/>
18. Strona internetowa: <https://bo.kielce.eu>
19. Strona internetowa: <https://idea.kielce.eu>